

УДК 784.4:398.332.1(477.46)(045)

DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2022.17.270936>

Галина Пшенічкіна

<https://orcid.org/0000-0001-6107-4079>

Дніпропетровська академія музики імені М. Глінки
вул. Ливарна, 10, 49000 Дніпро, Україна

Інститут литовської літератури та фольклору
вул. Антакальню, 6, LT-10308 Вільнюс, Литва
тел.: +380 63 061-8924; e-mail: h.pshenichkina@gmail.com

Веснянки Звенигородщини: етнографія, типологія, географія

Історична Звенигородщина – локальна традиція в центрі України, яка охоплює нинішній Звенигородський та частини сусідніх районів правобережної частини сучасної Черкаської області. Авторка досліджує цей терен майже 20 років. Весняна обрядова пісенність у цій традиції наразі є реліктовим явищем, тому кожна зафіксована одиниця (пісня, текст, опис обряду чи бодай згадка про їх колишнє побутування) сприймається дослідником як величезна знахідка.

У східноподільській частині Черкащини (на землях історичної Уманщини) ще донедавна можна було почути розповіді про обряди та пісні весняного циклу. Натомість у наддніпрянських селах (окрім Надтясминня) весняні наспіви відсутні (за одиничними винятками). Тому знайдені нами матеріали дозволяють трактувати територію Звенигородщини як східну межу побутування весняної обрядової пісенності Поділля та водночас як перехідну зону між Поділлям та Наддніпрянщиною, що увібрала музично-стилістичні риси обох етнографічних регіонів.

У найповнішому зібранні календарної та родинної обрядовості черкаського правобережжя початку ХХ століття – монографії «Звенигородщина» Агатангела Кримського, окрім докладного опису звичаїв, обрядів та коментарів до них, міститься понад 40 текстів весняних хороводів, ігор, що мають пісенний компонент і власне пісень, а також постові «вірші» – христування, виконувані під час обходу дворів дітьми та молоддю на Великдень. До цього базового фонду додалися зразки весняних обрядових жанрів, опубліковані в музично-етнографічних виданнях різних років, та окремі твори, що вціліли на початок ХХІ століття й були записані авторкою.

Весняні хороводи починають водити та співати від Великодня, та є свідчення й про те, що це робилося ще раніше, під час Посту, що відповідає старовинному призначенню весняних пісень.

Найбільша частка місцевого весняного репертуару припадає на хороводні та ігрові веснянки: «Шум», «Кривий танець», «Мак», «Зайчик», «Просо», «Подольночка», «Вербовая кладочка», «Туман» тощо.

Серед жанрів весняного обрядового співу трапляються поодинокі зразки ранньовесняних закличок («Ой весна, весна, весняночка»), група ліричних веснянок (за Є. Єфремовим – «величальних», наприклад, «Ой у правую середу» та ін.) та ліричних пісень, умовно приурочених до весняного сезону.

Призбирані та проаналізовані музично-етнографічні дані лягли в основу типологічної карти, що дозволяють зробити важливі висновки щодо географічного поширення весняних мелотипів на Звенигородщині.

Ключові слова: український музичний фольклор, весняні обряди та пісні, Звенигородщина, правобережна Черкащина, Середня Наддніпрянщина, Східне Поділля, ритмоструктурна типологія, мелогогеографія.

Нотації, тексти і карту розміщено наприкінці статті.

Регіон. Джерела. Підходи

Весняна обрядовість та весняний пісенний репертуар відносно добре зберігалися на більшій частині автохтонних українських земель до кінця ХХ століття. Але на теренах пізнішого заселення «зі слабшим коефіцієнтом консервативності» (Терещенко, 2016, с. 3) постає дуже неоднорідна картина побутування весняного обрядового репертуару. До таких «проблемних зон» належить і правобережна частина сучасної Черкаської області (далі – правобережна Черкащина), яку авторка вивчає з 2003 року.

У *подільській частині* регіону – на землях історичної Уманщини – жанри весняного циклу активно побутували ще донедавна. Так, у дипломній роботі Світлани Копил (написаній за матеріалами експедицій Київської консерваторії 1985–1989 років) подано понад 60 зразків

весняних обрядових творів (Копил, 1991).

На *наддніпрянській частині* Черкаського правобережжя веснянки практично цілком вийшли з ужитку та не збереглися навіть у пам'яті сільських жителів. Подекуди вони були майже невідомі й понад століття тому – це підтверджується їх нечисленними зразками з-поміж записів Климента Квітки (зроблених у 1920-х роках), що стосуються цих теренів.

Сучасні фіксації веснянок у придніпровських районах (зокрема і в експедиціях авторки статті) одиничні. Дві веснянки із с. Лебедин (Шпол)¹ увійшли до

¹ Біля назв сіл у дужках або через кому вказані скорочені назви адміністративних районів станом на 1987 рік (до реформи адміністративно-територіального устрою України

І тома «Регіонально-жанрової антології українського музичного фольклору», впорядкованої Анатолієм Іваницьким – «Обрядовий музичний фольклор Середньої Наддніпрянщини» (Іваницький, 2016, с. 235–236). Ще кілька зразків були зафіксовані нами пізніше у селах Чигиринського р-ну (Худоліївка, Матвіївка). Веснянки з тих районів наддніпрянської частини Черкащини, що межує із передстеповим Правобережжям (адміністративно – Кіровоградщиною), містяться у збірці Олександра Терещенка (2016). Тож кожна зафіксована в цьому терені інформація (навіть неповна) про весняні традиції (у будь-якій формі: пісня, текст, опис ритуалу чи бодай згадки про їх колишнє побутування) сприймається як величезна знахідка.

На межі названих контрастних (за репертуарним наповненням) весняних традицій особливе місце займає Звенигородщина (колишній Звенигородський повіт²), яка є головним об'єктом статті. У найповнішому етнографічному описі календарної обрядовості черкаського правобережжя початку ХХ століття – монографії «Звенигородщина» Агатагела Кримського (2009) – окрім докладного опису усіх звичаїв, обрядів та коментарів до них, подано кілька десятків текстів (без мелодій) весняних хороводів, ігор зі співом та просто весняних пісень, а також спеціальні постові «вірші» – *христування*. Наразі це чи не єдина монографічна фольклористична праця, що охоплює близько 40 сіл історичної Звенигородщини.

Більшість дослідників ХХ ст. (свідомо чи ні) обмежували свої пошукові інтереси власне «шевченковими» селами Звенигородщини – Моринцями та Кирилівкою (нині Шевченкове), згадуючи сусідні села лише побіжно. У збірнику Георгія Ткаченка (2007) анонсована чи не найбільша (35 од.) колекція веснянок із с. Кирилівка, записаних ним у 1920 р., однак авторці статті в нинішніх умовах (війна, розв'язана проти України росією) дістатись до неї не вдалося (сподіваємось пізніше долучити матеріали цього збірника до наших розвідок). На щастя, нещодавно вийшов друком збірник «Народні співи Кирилівки та Моринців» (Ошуркевич, Мишанич, 2020), куди увійшло загалом 114 пісенних зразків, записаних в терені упродовж 1985–1989 років Олексом Ошуркевичем. Мелодії транскрибував Михайло Мишанич, ґрунтовна мелоаналітична розвідка належить перу Богдана Луканюка (Луканюк, 2020). Книга уміщує 6 весняних мелодій з 15-ма текстами.

У 1990-х записи музичного фольклору шевченкових сіл Моринці, Шевченкове, Будище, Козацьке здійснювали київські фольклористки Ганна Коропніченко та Людмила Іваннікова. Деякі з веснянок, записаних ними, опубліковані у згаданому збірнику А. Іваницького (2016).

2020 р.) – для зручності географічного орієнтування у цій публікації та в мелегеографічній карті (с. 146). Така система координування Баз даних і карт прийнята у Лабораторії етномузикології НМАУ (ЛЕК). Історична Звенигородщина обіймала Звенигородський район (Звнг) та частини Городищенського (Грдщ), Катеринопільського (Ктрн), Корсунь-Шевченківського (КШев), Лисянського (Лснк), Тальнівського (Тльн) і Шполянського (Шпол) районів.

² З ним за обрисами майже збігається новоутворений (2020) Звенигородський район.

Поодинокі зразки весняних пісень Звенигородщини з архівів інших збирачів трапляються у регіональних музично-етнографічних виданнях: «Пісні Черкащини» Леопольда Ященка (2004), «Обрядовий музичний фольклор Середньої Наддніпрянщини» А. Іваницького (2016), «Народні пісні Черкащини» Людмили Єфремової (2020). В останній з названих книзі публікуються записи Андрія Шмиговського з його рідного села Сидорівка (нині Корсунь-Шевченківського району, північної окраїни історичної Звенигородщини) у його власних транскрипціях, зроблених у 1920-х роках з вуст батьків або записаних по пам'яті. Упорядник книги зазначає, що в архіві Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського містяться об'ємні папки з рукописами А. Шмиговського, серед яких є велика збірка обрядових та необрядових пісень (Шмиговський, 1944).

Тож за такої невеликої кількості опублікованих мелодій наша стаття у своїй музичній частині спирається передусім на власні польові знахідки весняних обрядових пісень, здобутих авторкою в експедиціях Звенигородщиною слідами Аг. Кримського (здійснені спільно з проф. Рімантасом Слюжінскасом у 2017 р.³). Свідчення про весняні обряди та наспіви були зафіксовані у селах Вільховець, Мизинівка, Озірна, Попівка, Рижанівка (Звнг) та Гуляйполе⁴ (Ктрн).

Типологія весняних наспівів вважається однією з найскладніших в українській календарній традиції. Зпоміж різних спроб упорядкування творів цього жанру спиратимемося на ті **мелотипологічні розробки й методичні підходи**, які є географічно ближчими до нашого матеріалу (Терещенко, 2016; Коропніченко, 2019), а також на узагальнюючі праці, де схарактеризовано цей жанр (Єфремов, 2016; Клименко, 2020а, §7.3, §10.1; Скаженик, 2006, 2017) та запропоновано підходи до типологічної систематизації веснянок (Клименко, 2020а, §10.2–10.5).

Весняна обрядовість

Найповніше уявлення про весняну обрядовість краю, що побутувала тут понад півтора століття тому, можна скласти з монографії Аг. Кримського (2009). Автор ретельно зібрав, упорядкував і детально прокоментував усі відомі на той час весняні звичаї та ритуали, починаючи від ранньовесняних закличок та співів на Стрітєння: це звичаї Масляного тижня з архаїчними *колодійчаними* жіночими забавами, традиції, пов'язані з днем Сорока Святих, Великим Постом та Великоднем.

Згідно з Аг. Кримським, чітко визначеного початку весняних співів на Звенигородщині не було. Різні інформатори минулого і позаминулого століття визначали цей період по-різному. Одні говорили, що на Ордань (Водохреще) «проганяли колядку на дуба» або ж «стріляли колядку»⁵, відтоді «вже треба учитися висьянок усяких, щоб уміти, як прийде піст свя-

³ Детальніше про ці експедиції та їх здобутки можна дізнатися зі статті (Пшенічкіна, 2018).

⁴ Стара назва села – Берібіси.

⁵ Цей звичай зберігся до середини минулого сторіччя у с. Рижанівка (Звнг), про що розповідали наші інформатори.

тий»⁶ (с. Колодисте, Тльн) (Кримський, 2009, с. 320). За іншими свідченнями, перші веснянки могли виконуватись на Стрітення, якщо цього дня буде дуже тепла погода, відповідно, вже можна буде вийти надвір босоніж (с. Зелена Діброва, Звнг) (Кримський, 2009, с. 277). Однак той самий дописувач у іншому своєму листі Кримському⁷ пише, що найчастіше о тій порі ще дуже холодно, і «весну закликати й веснянок співати починають у них аж у квітні» (там само). Дехто з інформаторів пояснював просто: «Буде рання весна, будуть і веснянки раніш; будуть довгі морози – то й веснянок не буде». Або ж нарікали, що через пізню весну та сильні морози «охоти співати веснянок не буде й у березні» (Кримський, 2009, с. 320).

Проте більшість респондентів наголошували на тому, що кульмінацією весняного співу є Великдень, коли вже остаточно приходить тепла пора. На Великдень була традиція водити хороводи, а ще – гойдатися на гойдалках, проте якогось обрядового навантаження (як у інших регіонах та етнічних культурах близьких сусідів, зокрема, литовців) ці дії не несли: «Гойдаються на гойдалках тільки через те, що є багацько вільного часу» (с. Ріпок) (Кримський, 2009, с. 305).

Дуже цінним є етнографічний опис обряду «Коструба» або «Коштрубонька», що полягає у символічній смерті та оплакуванні міфічної істоти, яка, вочевидь, уособлювала зиму, все старе й недобре, що мало відійти разом із нею. Кострубом могли обрати парубка (інколи дівчину), який лягав на землю (на проталину) і вдавав, що помирав; дівчата ходили навколо нього і співали спеціальних пісень, одна з них голосила над «покійним». Потім Коштрубонько вставав і тікав, а дівчина мала його наздогнати й поцілувати. Далі сюжет повторювала інша пара. Кострубом також називали солом'яне опудало, яке ставили на роздоріжжі за селом, а навесні спалювали. Цього персонажа особливо шанували подорожні, адже він «вказував» їм шлях у засніженому полі, та приносили йому жертви у вигляді тютюну чи одягу.

Жанри весняного обрядового співу

Як зазначає Аг. Кримський, «співають веснянок або посідавши десь на призьбі, на землі, чи на колодах, або, звичайніш, побравивши за руки, – то виходить і спів, і танок – «коровод». Деякі з весняних пісень – то ціла гулянка, а не попросту пісня, ну от як ото «Коструба ховають» ... або як «Шума плетуть». В будень співають веснянок з-вечора, в неділю – і в-день» (Кримський, 2009, с. 321).

Серед наспівів весняного сезону виділяємо наступні жанрові різновиди відповідно до обрядових обставин, які вони супроводять.

1. Весняні заклички. Вони трапляються у цьому регіоні вкрай рідко, більшою мірою на заході Звенигородщини, що межує зі Східним Поділлям. Заклички співали або голосно декламували переважно діти, дів-

чатка, піднявшись на узгір'я чи драбину: «Гукали весну, закличкали весну на Сорок Святих із жайворонками. Ходили дівки такі більшенькі. Але в наше врем'я це щиталося забобони, пережитки. Мене вчили бабуня і дідуна» (Гуляйполе, Ктрн). Заборону закликати весну пригадували зі свого дитинства й інформаторки у с. Мизинівка (Звнг).

2. Дитячі ігри зі співами або без (поетичні тексти до них переважно не проспівуються, а декламуються або ж частково інтонуються). Аг. Кримський наводить деякі приклади великодніх ігор на Звенигородщині, надаючи їм такі визначення: «В коня», «В свині», «Змова», «гуляють кршанками навбитки» (Кримський, 2009, с. 307) тощо. Нині інформатори подібних назв чи виразів не пригадують.

3. Весняні танки. Найбільшу частку збереженого дотепер весняного репертуару складають танки або «хороводи» (місцеві назви: «короводи/корогоди» – Звнг, «володар» – західні села Тальнівського району). Ця група творів пов'язана з хореографією або ігровою пантомімою. Типові народні назви/інципіти: «Шум», «Подоляночка», «Вербовая кладочка/дощечка», «Женчикок-бренчикок», «Зайчик», «Кривий танець», «Мак», «Просо», «Явір» («Янчур»), «Крокове колесо», «Туман», «Гороха заплітають» та інші. Хороводи починають водити та співати від Великодня або ще під час Посту: «Веснянки всігди співали перед Великоднем, на вигоні, ходили кругом і співали» (Гуляйполе, Ктрн); «Ще моя мама, а тоді і я... Була у нас лісосмуга, і там ми корогода водили, або на вигоні, на степку» (Рижанівка, Звнг); «Шума починали від церкви, співали і плели Шума. Дівчата йдуть, плетуть Шума, а ми малими дітьми бігали коло них» (Мизинівка, Звнг). Найкраще у пам'яті носіїв збереглися хороводи «Шум» (у місцевій традиції (Мизинівка, Рижанівка, Звнг) його просто водили по колу, не «заплітаючись» у певну фігуру) та «Вербовая кладочка» – спогади про них можна зустріти дотепер. Широковідомі танки «Просо» і «Подоляночка» виконавиці іноді коментували так: «Просо» вчили співати дітей в школі. Подоляночку теж в школі вчили, та й так, як ми малі були, то водили» (Вільховець, Звнг)⁸.

4. Власне весняні пісні («веснянки»), які зазвичай співали на вулиці дівочі гурти, сидячи, стоячи або йдучи неспішною ходою (О. Терещенко (2016, с. 4) трактує їх обрядову функцію як аналог закличок). Ці пісні у деяких селах також могли виконуватись у піст, наприклад, «Ой весна, весна, весниця», «Ой у правую середу», «Ой на горі покіс, покіс» (або «крокіс поріс»). Проте останній сюжет правильніше було б зарахувати до купальсько-петрівських (принаймні, так він атрибутується у старих записих зі Звенигородщини)⁹, що підтвердилося

⁸ У великому весняному розділі монографії Аг. Кримського є тільки одна коротенька згадка про «Подоляночку», записану у Звенигородці («на Пісках») (Кримський, 2009, с. 337).

⁹ У селах Неморож, Попівка (Звнг), Колодисте (Тльн), Шестеринці (Лснк) – як купальський; у селах Ріпок (Лснк), Скаливатка (Звнг) – як петрівський (Кримський, 2009, с. 390, 392). О. Терещенко наводить сюжет «Ой на горі крокіс поріс / Забрав чорт хлопців та в ліс поніс», записаний на Чигиринщині, як веснянку (напр., див. Терещенко, 2016, № 40). Таке жанрове трактування з точки зору самих вико-

⁶ У цитатах збережена авторська стилістика та пунктуація.

⁷ Аг. Кримському у його фольклористичній роботі допомагали місцеві збирачі-аматори, надсилаючи відповіді на розіслані академіком докладні запитальники. Усі отримані свідчення вчений ретельно перевірив на місцях.

й нашими польовими зразками, напр., у с. Озірна, Мизинівка, Звнг та с. Гуляйполе, Ктрн).

5. Христування. Особливе місце в традиції Черкаського правобережжя та суміжного із ним передтепового Правобережжя посідають так звані «христування», виконувані на Великдень під час обходу дворів дітьми та молоддю – подібно до колядування/щедрування, із метою привітання та отримання винагороди¹⁰. Цей жанр був детально описаний О. Терещенком в спеціальній публікації (Терещенко, 2014). Цікаві зразки великодніх «віршів» подано у «Звенигородщині» (Кримський, 2009, с. 308–319). Поряд із наративними («поважними») текстами, що мають характерні вербальні ознаки церковних піснеспівів («орацій»), знані були також сюжети жартівливого та сатиричного змісту з елементами богохульства й навіть сороміцькі сюжети. Аналіз показує, що їх композицію утворювали дворядкові вірші V446², а виконання було подібним до танцювальних приспівок або ж «вулишних» веснянок (Терещенко, 2016, с. 84). Подібні тексти жартівливих христувальних віршів були відомі ще у XVIII – на поч. XIX ст., зокрема на Чернігівщині (Кримський, 2009, с. 308). На сьогодні цей жанр на Звенигородщині цілком забутий.

Весняні мелотипи та їх географічне поширення

Вже від початку систематичних регіональних та локальних етнографічних обстежень весняного жанрового циклу виявилася його типологічна й стилізова «строкатість» – на відміну від цілісного за своєю суттю зимового репертуару (Єфремов, 2016, с. 57). У цій статті весняні наспіви систематизовані за їх мелотипологічною приналежністю. При укладанні карти географічного поширення весняних мелотипів (карта 1 на с. 146) ми скористалися системою графічних позначок, розроблених Іриною Клименко (2020, значкові карти A22, A24, A25, A28, A31, A71, A78, D-III-1, 3). Задля більшої наочності та кращого висвітлення на карті ареалів та ізомел весняних мелотипів Звенигородщини ми подали їх у контексті всієї правобережної Черкащини.

В описі ритмічних форм використано спеціальні позначки для кодування ритмічних фігур, запропоновані й системно описані І. Клименко (2020а, розділ 5).

Ритмотип V54. Найбільш поширеним весняним мелотипом на Звенигородщині є наспів з ямбізованою дворядковою структурою < 54² > (нот. 1–3). У місцевій традиції цей тип паралельно побутує із ку-

пальсько-петрівськими сюжетами¹¹ (напр., «*Ой весна красна над весною*» та «*Ой на городі крокіс поріс*»); інколи ті самі тексти інформатори відносять і до одного, і до іншого календарного сезону. Подібні за інципітами та віршовою формою веснянки записував і Аг. Кримський 150 років тому в тих самих селах (див. напр., 2009, с. 327–328)¹². Однак пісні цієї структури у різних частинах Звенигородщини суттєво різняться за стилістикою.

Наприклад, у с. Попівка (Звнг) наспів виконується в унісон, у доволі рухливому й стабільному темпі (= 140); звукоряд обмежується пентахордом мінорного нахилу (нот. 1). Подібну веснянку знають і у с. Вільховець (Звнг), проте у стилістиці її виконання доволі сильно відчувається наддніпрянський вплив, виражений у заповільненому темпі (= 84) та розспівах віршових складів, характерному вкороченні останніх двох силаб строфи¹³, гетерофонічній фактурі з тонким голосом, а також у ладовому розширенні через залучення 6-го щабля (нот. 2).

У с. Озірна (Звнг) веснянок не пам'ятають зовсім, проте мелотип < 54² > відтворюють із численними купальськими текстами (нот. 3). Тут спостерігаємо ще ряснішу мелодичну орнаментацию, розспіви віршових складів та додаткові вокалізації приголосних. Ще однією примітною рисою є темповий контраст між рядками (першим, заспівним, і другим) – у нашому зразку, відповідно, = 66 та = 180, тобто прискорення темпу майже утричі. Темпові коливання всередині строфи загалом характерні для обрядової пісенності цього та навколишніх сіл¹⁴.

Спостереження Г. Коропніченко над цим ритмотипом за записами з Правобережної Київщини частково збігаються і з нашими висновками про його побутування на Звенигородщині: «У перехідній зоні функціонування цього досить поширеного весняного типу характеризується такими показниками: інформанти погано згадують тексти (обмежують двома, трьома, а частіше однією строфою), часто плутають слова, невпевнено відтворюють мелодію, «спотворюють» ритмічну схему. Можна констатувати розпад цього типу у весняному жанрі. Натомість тут же, у перехідній зоні, він «розквітає» (стабілізується) в іншій жанровій атрибуції (купальсько-петрівській), з іншою ладінтонаційною формою та цілим рядом відповідних формульних текстів» (Коропніченко, 2019, с. 145).

навів і дослідників можна пояснити сюжетною та мелотипологічною спорідненістю наспівів обох сезонів.

¹⁰ Подібні примітивні музично-поетичні структури, що теж мали назву «христування» і були приурочені до Великодня, авторка виявила в експедиціях на лівобережжя Дніпропетровщини (верхів'я р. Самари) (див.: Пшенічкіна, 2017). Пісенні жанри до специфічних великодніх обходів поширені в Галичині під назвою «ранцівки». У білорусів це «волочобні» пісні (окремі зразки трапляються на Берестейщині, на півночі Чернігівщини). Обряд відомий полякам, литовцям.

¹¹ Купальські/петрівські наспіви такої форми зафіксовані нами у селах Вільховець, Мизинівка, Озірна, Попівка, Рижанівка (Звнг), Вікнено, Гуляйполе (Ктрн).

¹² Стосовно веснянки «*Весна красна над весною, скакала жабка під призбою*» вчений підкреслює: «*Веснянка... зовсім збігається з однією з тих пісень, які в Неморожі і в Звиногородці і багато-де на Звиногородщині співаються влітку на Івана Купайла. Тіко, що на Івана Купайла співають: „Постій, коню, загнуждаю”, а в цій веснянці: „Постій, жабко, загнуждаю”*» (Кримський, 2009, с. 327).

¹³ Така ритмічна особливість веснянок і купальських пісень цього типу разом із пришвидшенням темпу перед завершенням строфи дуже характерні для черкаської Наддніпрянщини та суміжного з нею Передтепового правобережжя.

¹⁴ Детальніше про це див. у статті (Пшенічкіна, 2018).

Група моделі V446. Одиничні зразки весняних *закличок* з віршовою основою V446 («Весна, весна, весняночка») розповсюджені точково та мають дві ритмічні версії: 1) пірихічну < 446²», що побутує у верхів'ях Гірського Тікича (Монастирищенський район) та у Пороссі, та 2) ямбізовану < 446²» – у Надтясминні.

Решта регіональних весняних мелотипів мають спондеїчні формули ритмічної організації. Найпростіші серед них – оперті на монохронні 4- та 6-складові моделі. Наспиви, скомпоновані на основі диспндеа, пов'язані із рухом та пантомімою.

Група моделі V*4 (диспндеа). Винятково весняна закличка «Весно, весно, що ти нам принесла», записана нами у с. Гуляйполе (Ктрн) у формі довільного дроблення силабохрон фігури диспндеа < 4», виконувалась дітьми у манері скандування (нот. 4).

Хоровод «Шум». Весняний танок «Шум», добре знааний на Звенигородщині, реалізується у дворядковій формі < 44;44> з довільним дробленням силабохрон моделі. Цей хоровод виявився найстійкішим у пам'яті сучасних респондентів¹⁵.

Доволі типовий (за ритмікою та ладовими обрисами) зразок ми записали у с. Рижанівка (Звнг) (нот. 5). Наспів розгортається в обсязі пентахорду мінорного нахилу, виконується у темпі неспішної ходи та має мінімальну мелодичну орнаментацию. Починаючи з третього такту, тут встановлюється дворядкова композиція, де перший рядок завершується 3-м, 4-м або 5-м щаблем, а другий – головною ладовою опорою. Привертає увагу мелодична варіативність, із якою співачка виконує цю нескладну мелодію.

Мелодичний контур хороводу «Шум» (а точніше, перший рядок 2-рядкової строфи) із записів О. Ошуркевича у с. Моринці (Звнг) (нот. 7 – Ошуркевич, Мишанич, 2020, с. 14–15, №6¹⁶) зовні вельми нагадує іншу весняну гру-пантоміму – «Подольночка», про яку йтиметься нижче. Це логічно, адже обидва наспиви виконують ту ж саму танково-ігрову функцію і мають подібну ритмічну організацію.

Дещо дивно – на перший погляд – виглядають контаміновані сюжетно-композиційні форми цього весняного хороводу, які трапляються локально на Звенигородщині (див. напр.: Ошуркевич, Мишанич, 2020, № 5; Ошуркевич, Мишанич, 2005, № 30 (нот. 6); Іваницький, 2016, № 261 (с. Шевченкове, Звнг).

Б. Луканюк стверджує, що первісною для цього наспіву є «велика кільцева форма, перероблена в строфічну на мелотематичному матеріалі середньої частини – ходу» (Луканюк, 2020, с. 156)¹⁷. Коментую-

чи зразок (нот. 6), дослідник пише: «Текст зачину цього танку («Ой нумо, нумо, заплітати Шума» – курсив Г. Пшенічкіної) не має сподіваного сюжетного продовження, а відразу контамінується з приспівом («Огірки – жовтяки») і словами іншої гри, якій, можливо, й належить така відмінна мелодія». Однак далі дослідник зазначає: те, що «твір саме так культивувався в селі (Шевченкове, Звнг – Г. П.), засвідчує не тільки його впевнене виконання, відзначене транспіратором, але й повторний фонозапис, здійснений від гурту співачок» (там само, с. 156–157). Остаточне підтвердження тому, що таке поєднання не є одиничним і випадковим, знаходимо серед текстів, записаних Аг. Кримським століття тому¹⁸ у селах Зелена Діброва (Звнг), Неморож (Звнг), Лип'янка (Шпол) (Кримський, 2009, с. 277). Епізод з текстом про огірки-жовтяки вченим також трактується як приспів¹⁹.

Східний кордон ареалу форми < 44;44>-Шум пролягає вздовж правого берега р. Гнилий Тікич, а далі, на півдні, збігається із течією р. Синюха. Західний кордон побутування цього мелотипу доходить майже до р. Південний Буг²⁰, та має нечисленні прояви на верхньому Дністрі, згідно з даними (Клименко, 2020, карта А28).

Гра-пантоміма «Подольночка». До композицій на основі диспндеа належить наспів до гри-пантоміми «Подольночка» з формою < :44:::4ⁿ» (нот. 8). Типовим прикладом є зразок, записаний нами у с. Вільховець (Звнг) із усною ремаркою: «Це вже співають такі дівчатка, не то, що дорослі. Беруть по-очириді то одну, то другу, то третю». Мелодія мінорного нахилу розгортається в обсязі сексти, а місцева виконавська традиція ефектно збагачує фактуру наспіву октавним дублюванням основної мелодичної лінії (виконується «тонким голосом» октавою вище).

Ритмотип <V5T³>. Подекуди у східній Звенигородщині трапляються строфічні трирядкові композиції у формі специфічного *середньонаддніпряньського типу* <V5T³> (Клименко, 2020, §10.2.8.2) з оригінальним ритмом: (нот. 10).

дольний серединний «хід» (за Б. Луканюком) нерідко виокремлюється в самостійну, зовні примітивну музично-поетичну форму» (там само). Такими на теренах Звенигородщини і всієї правобережної Черкащини є ігрові наспиви «Зайчик»/«Женчик», «Янчур», «Мак» та вже згаданий «Шум».

¹⁸ Хоровод «Шум» був чи не першим весняним наспівом, виконуваним ще на Стрітення, «коли цього дня буде дуже тепла погода» (Кримський, 2009, с. 277, с. 332).

¹⁹ До речі, весняний наспів із точнісінько таким текстом, як «приспів» «Шума» у Кримського, був записаний нами значно східніше – у с. Лебедин (Шпол):

Огірки-жовтяки,

Старі наші хлопці, як бики.

Огірочки зелененькі,

Всі дівчата молоденькі.

Проте, крім цього коротенького чотиривірша, співачка не змогла більше нічого пригадати.

²⁰ Така ж структура ареалу – у вигляді великого півострова – побутує і в Надтясминні, яке на півдні лучить-ся із Передістеповим правобережжям (Світловодський, Олександрівський райони Кіровоградщини) (див.: Карта 1).

¹⁵ У монографії Аг. Кримського також знаходимо подібні тексти (див. напр., 2009, с. 332).

¹⁶ Ще один схожий зразок з того ж села опублікований у збірнику (Іваницький, 2016, № 262).

¹⁷ Думка О. Терещенка стосовно цього схожа: «Питомішими, давнішими формами є тирадні (у т. ч. й деякі зовні строфічні зразки виявляються результатом згортання тирад) – т. зв. велика кільцева форма» (Терещенко, 2016, с. 5). Подібне явище наочно простежується в ігрових (переважно дитячих) наспівах, де «рухливий, повторюваний 4- або 6-

Характерна ознака цієї мелодії – композиція з повним словесно-мелодичним повтором (дублюван-ням, за І. Клименко) другого мелорядка: текст АББ, мелодія – АБВ (зрідка трапляється текстова форма ААБ). Зустрічається й дворядковий варіант без повтору останньої побудови. Ритмічна композиція – ААА, де формула зазвичай виступає «у „чистому” виді, а інколи – з дрібними відхиленнями, головню, через деяке вкорочення першого члена»²¹ 3-складників (R⁶11112 [42 12 :||])²² (Луканюк, 2020, с. 156).

Серед записів О. Ошуркевича цей тип становить найбільшу частку весняного репертуару (9 з 15-ти веснянок, зареєстрованих у селах Моринці та Шевченкове). Мелодія, що розгортається в обсязі сексти мінорного нахилу, викладена у гетерофонічній фактурі з тонким голосом, вельми нагадує зразок типу < 54² > з с. Вільховець (нот. 2). Однак, у наших недавніх експедиціях на Звенигородщину веснянки типу <V5T³> не зафіксовані. Серед текстів, вміщених у монографії Кримського, також не вдалося виявити пісень з такою формою вірша.

Точково, у поодиноких зразках, такі веснянки зустрічаються над р. Рось.

Г. Коропніченко на підставі матеріалів з Київщини вважає, що тип <V5T³> поширений в основному на правобережних землях України, що традиційно належать до Подільського регіону (Коропніченко, 2019, с. 145). Оглядова карта І. Клименко (2020б, карта А71) показала, що тип переважно зосереджується в районах поблизу Дніпра, але не створює суцільного ареалу.

Ще кілька самостійних типів весняних мелодій дає нам виключно західна частина Звенигородщини, де типологічна палітра веснянок виглядає більш різноманітною. Тут поширені композиції з базовими віршами V433 та V43, розспіваними за формулами спондеїчного типу.

Тип <V433>-«просо». Група творів з віршовою формулою V433=абб, ритмізованою за формулою «просо» |1111|2 11|112 || – це весняна гра «А ми просо сіяли» у формі діалогів-антифонів та хоровод «Весняная кладочка»/«Вербовая дощечка». Вірші оформлені у 2-рядковій безрефренній строфі < 4ТЗ² >.

У наших записах трапилося кілька мелодичних варіантів цього типу. Перший із них – «Вербовая дощечка» (с. Озірна, Звнг) презентує майже хрестоматійний зразок цієї пісні (нот. 11), про що свідчать і спогади самих виконавців: «цю пісню часто співали у клубі на сцені», проте вони пам'ятають її й від своїх матерів і бабусь. Наспів розгортається у квінтовому звукоряді мінорного нахилу з характерним початковим висхідним мелодичним ходом звуками тривуку та серединним кадансом на квінтовому тоні.

Два інші варіанти цієї форми з текстом «Весняная кладочка»²³ були проспівані у с. Рижанівка (Звнг) (нот. 12, 13). Різні ритмічні схеми цих творів, виконаних тими самим співаками, можна пояснити так:

1) зразок 12 з нехарактерним ритмом |:1111|224 |224 :|| вважаємо помилковим, зорієнтованим на місцеву купальську мелодію моделі < 53² > у її вторинному ритмічному прочитанні (строфа 1); друга строфа – це намагання вийти на справжню мелодію – привертає увагу різниця мелодичного контуру у першій і другій строфах);

2) зразок 13 відтворює вірну мелодію з типовим ритмом.

Ладові обриси обох мелодій з Рижанівки доволі схожі: квінтовий звукоряд мінорного нахилу, серединний каданс на 4 або 5-му щаблі. В обох варіантах, не зважаючи на різний темп виконання (у другому варіанті він удвічі швидший), присутній тонкий голос у фактурі – яскрава локальна особливість.

Тип <43²-ПСТС>. У книзі Аг. Кримського знаходимо групу текстів з двічі повторюваним віршем V43 та характерними сюжетами «Крокове колесо», «Скопаю я градоочку», «Орел поле поорав», «Тума»/«Туман», «Коло млина калина» та інші (Кримський, 2009, с. 328–331). Пів десятка текстів такої віршової структури походять з сіл Пальчик (Ктрн), Ріпок (тепер – Ріпки) та Журжинці (Лснк). Типовість сюжетів і характерна семантична форма АА дає право ідентифікувати ці зразки як тип з переритмізацією семантично тотожних силабогруп (ПСТС), описаний І. Клименко (2020а, §10.2.9), та нанести на карту відповідні позначки цього типу.

Форми <V433> і <V43-ПСТС> разом утворюють досить щільний ареал, східна ізомела якого пролягає вздовж лівого берега р. Гнилий Тікич, а південна – умовно співпадає з кордоном сучасних Черкаської та Кіровоградської областей²⁴.

Група форм на 6-дольній основі. Весняні танки або пісні із 6-дольною основою < 6² > або < 6³ > («Кривий танець», «Довгої лози», «Кропець» тощо) (Єфремова, 2020, №78) – це типово подільські мелопіпи. Східна ізомела їх побутування пролягає найзахідніше з-поміж усіх весняних наспівів, які відомі на Черкащині – між річками Гнилий та Гірський Тікич (Клименко, 2020б, карта А19). У матеріалах Аг. Кримського текстів такого типу немає, в наших експедиціях на Звенигородщину цих мелодій нам теж не пропонували.

²¹ Членик – новий термін Б. Луканюка на позначення силабохрони/складоноти.

²² У формулі помилково позначений розмір другої силабогрупи як 4/8, насправді розмір 5/8.

²³ Подібний текст міститься у «Звенигородщині» (Кримський, 2009, с. 331).

²⁴ На решті земель Черкаського правобережжя (окрім невеликого «острівця» побутування цієї структури у Надтясминні – північній окраїні Передстепового правобережжя та точково поблизу м. Звенигородка) мелодії цього типу відсутні.

Мелотип «Човен/Стріха». Веснянки пізнішого походження з формою < рр;:б;:] (типові сюжети – «Пливе човен», «А вже весна, а вже красна, із стріх вода капле»), утворені поєднанням 4- та 6-складових віршів у ритмі: |2 2 11|2 2 11||:111111:|2 2 112 4 ||. Умовний вербальний код (за найпоширенішими сюжетами) цій групі надала І. Клименко (2020, §10.2.12). Слідом за Б. Луканюком вона визначає тип як «штучну» («дворацьку») композицію на основі 6-складового вірша.

Ці «формульні наспіви» (Коропніченко, 2019, с. 144) більше притаманні східнопоміській частині правобережної Черкащини. Цьому типові властива стабільність складчислової будови та композиції.

Як і на більшості земель Правобережжя, на Звенигородщині поодинокі зразки цього типу реалізуються у квінтовому ладі мінорного нахилу – наприклад, у веснянці, записаній у Моринцях (Ошуркевич, 2020, с. 12, №2) (нот. 14). У веснянці цього ж типу із с. Рижанівка (нот. 15) спостерігаємо розширення квінтового звукоряду мінорного нахилу (перша строфа) до секстового шляхом залучення субсекунди (починаючи з другої строфи і до кінця пісні) та утвердження її, як головної ладової опори. Таким чином наспів з мінорного непомітно й дуже органічно перетворився на мажорний.

Східна межа ареалу побутування цієї структури вимальовується за вигнутою діагоналлю Тальне–Звенигородка–Корсунь–Шевченківський.

Гра Женчик/Зайчик. Однією із рідкісних на Звенигородщині є весняна пантомімічна гра «Зайчик» (варіант – «Женчик»). За І. Клименко ці сюжети належать до поліблокових форм. Дослідниця зазначає, що приспівки типу «Зайчик» «не були системно розшукваними в польовій роботі, подібно до інших творів «легкого жанру» (Клименко, 2020, Атлас: с. 69, карта А31)²⁵.

Серед наших записів трапився одиничний зразок наспіву типу «Женчикок-бренчикок» у с. Рижанівка (Звнг) (нот. 9). Він супроводжував ігрове змагання – стрибки навколо схрещених рогачів. Композиція віршового рядка 3-дільна <V334²>, він проводиться у танцювальному тримірному ритмі: |111|111|2 1 12 :||. Такий ритм вкупі з акцентуванням першої з кожної групи силабохрон, маркує для учасників гри моменти, в які потрібно підстрибувати на одній нозі. Наспів є примітивним – базується на умовному тетрахорді мажорного нахилу (адже правильне інтонування під час цієї фізично активної гри найчастіше має другорядне значення).

Напливовий тип. До пізніх творів належить також веснянка (вірніше було б зарахувати її до напливових ліричних, приурочених до весняного сезону) з харак-

терним текстом «Ой по морю, морю синьому» (про «вутку з вутенятами»), що відповідає композиційній схемі «пара періодичностей». Її силабічна будова V:4::45:, семантична – V^S:a::B: та ритмічна: ⁶[2]2224|2424||:1111;112 2 2 :||²⁶. Її музичний устрій можна простежити за зразком № 1 зі збірки «Народні співи Кирилівки та Моринців» (нот. 16)²⁷. Привертає увагу широкий мелодичний діапазон, розспіви у двоголосному викладі з октавним виводом. Пісню з таким же інципітом, проте іншим сюжетним розвитком згадує й Аг. Кримський²⁸, траплялася вона нам і у с. Лебедин (Шпол).

Анклав веснянок у Надтясминні. З-поміж інших локальних традицій Черкаського правобережжя на території наддніпрянської частини краю активним весняним репертуаром може «похвалитися» тільки Надтясминня. Весняні наспіви побутують уздовж р. Тясмин (південні частини Кам'янського, Смілянського, Чигиринського районів).

За рядом музично-стилістичних показників Надтясминня лучиться із передстеповим Правобережжям, і трактується як цілісна етнокультурна зона (Герещенко, 2016). На цій території весняні мелодії основних типів функціонують переважно як ігрові та хороводні – це весняні ігри у формі діалогів-антифонів у формі «Просо» < 4T3²>, гра «Зайчик» на основі 3-блокової композиції спондеїчного ритму, весняний танок «Шум» (< 44;44) та веснянки середньо-наддніпрянського типу <V5T³>. У кількох селах поблизу Чигирини побутують зразки весняної гри-хороводу «Подольночка» (< :44::4ⁿ>) та весняного наспіву з віршовою основою V446, проте скромна кількість цих зразків не дозволяє говорити про суцільний ареал їх розповсюдження.

Надтясминські ареали названих весняних мелотипів фактично збігаються: дугоподібні ізомели пролягають щільним пасмом північніше Кам'янки–Чигирини. Винятком є тип «Зайчик», який трапився лише у кількох прибережних селах Чигиринщини і точково поблизу Звенигородки.

²⁶ Мелодія і ритмічна основа цієї «веснянки» дуже подібна до відомої російської хороводної пісні, хоча у її тамтешніх варіантах тексту фігурує не «вутка», а «лебідь з лебедятами» і сокіл, який нападає на лебідку. Сюжет, як правило, довгий; у другій половині він модулює у розповідь про стосунки між дівчиною і хлопцем. Історія, ймовірно, досить давнього «занесення» і вкорінення цього наспіву у місцевий репертуар потребує окремого дослідження.

²⁷ Однак, Б. Луканюк у теоретичній розвідці в кінці цієї збірки не коментує цей зразок – очевидно, як явно чужорідний.

²⁸ «І ще в Пальчику (Ктрн – Г. П.) записав тоді (1892) С. О. Сфремов і таку пісню, що по інших селах на Київщині вона – звичайна собі пісня (кажуть «привезена з Вадесу»), а в Пальчику співають або співали її як веснянку» (Кримський, 2009, с. 329).

²⁵ Крім того, дослідниця трактує цю форму, як фрагмент великої кільцевої (ВКФ).

Висновки

1. Аналіз весняних обрядово-музичних матеріалів Звенигородщини та суміжних із нею земель показує, що ці жанри найкраще збереглися у західній частині регіону, прилеглий до Уманщини. У пісенній традиції наддніпрянської частини Черкащини весняний репертуар представлений рідкісними поодинокими зразками. Чим далі на схід від Звенигородки у напрямку до Дніпра – тим їх менше, а в придніпровських районах цей жанр зникає зовсім (за винятком осібною анклав у Надтясминні). Отже, головним критерієм поділу обстеженого терену на подільську та наддніпрянську зони є власне **факт присутності** чи, навпаки, **цілковитої відсутності** у місцевій фольклорній традиції наспівів весняного сезону.

Цей поділ терену збігається з поділом Аг. Кримського: він підкреслював різницю у мовному діалекті та фольклорі Східної Звенигородщини («Шевченківщини») та Західної («Гуманщини»), розділяючи ці терени вздовж р. Гнилий Тікич²⁹ (детальніше: Кримський, 2009; Пшенічкіна, 2018, 2020).

2. У східноподільській зоні найповнішу та різно-рідну картину весняної обрядовості та пісенності з багатьма обрядовими мелотипами можна спостерігати на історичній Уманщині. Весняна обрядовість тут представлена ритуалами закликання весни, хороводами, дитячими іграми зі співом та ліризованими веснянками. Ця ритуально-звичаєва система супроводжується й мелотипологічним розмаїттям весняних наспівів.

На найсхіднішому відтинку подільського масиву – на Звенигородщині – весняна мелотипологія скромніша. Найпоширенішими весняними мелотипами є строфічні дворядкові форми: ямбічна < 54² > (яка в цьому терені обслуговує також і купальсько-петрівський сезон), < 44;44 > з довільним дробленням силабохрон («Шум») та його композиційні різновиди, весняні ігри-антифони та хороводи у формах < 4ТЗ² > («Просо», «Весняная кладочка» тощо) та < 43²-ПСТС > («Туман» тощо) та ліричні веснянки < РР;:6;:1 > («Пливе човен», «А вже весна»).

Сучасні знання про мелотипологію дають підстави для впевненого атрибутування окремих пісенних типів за самими лише поетичними текстами без мелодії. Такі зразки можуть наноситись на карту і вважаються рівноцінними власне музичним прикладам для

побудови ареалів, тому текстам, зафіксованим Аг. Кримським на поч. ХХ століття, теж знайшлося місце на мелотипологічних картах.

3. Ареали більшості весняних мелотипів Звенигородщини простягаються сюди від центрального і східного Поділля. Пасмо східних ізомел більшості весняних мелотипів пролягає між річками Гнилий Тікич та Гірський Тікич, іноді – трохи східніше течії Гнилого Тікича. Спираючись на широкі й ґрунтовні мелогеографічні дослідження І. Клименко (Клименко, 2020б, карти А21, А24, А25, А26, А28, А31), можемо стверджувати, що тут пролягає південно-східна межа побутування макроареалів багатьох календарних мелотипів. Це пасмо ізомел промовисто розмежує регіональні та локальні етномузичні традиції Середньої Наддніпрянщини та Східного Поділля. Проведена авторкою робота з повним циклом календарного і весільного циклів (Пшенічкіна, 2015, 2016, 2019, 2020) дозволяє зробити висновки, що веснянки в цілому не заперечують ареалогічної картини інших жанрів, а разом з ними стають чітким маркером розмежування крупномасштабних українських етнографічних регіонів.

4. Важливим спостереженням є те, що на Звенигородщині подільські за типологією веснянки набули типово **наддніпрянських** рис. Цьому сприяло сусідство з потужною середньонаддніпрянською стилістикою, яка пронизує усі без винятку народнопісенні жанри. Найпримітніші її ознаки – протяжний стиль виконання, заповільнені темпи, коливання темпів та контрастні зіставлення всередині композиції, ритмічне дроблення та складорозспіви, розвинена гетерофонічна фактура, нерідко оздоблена тонким голосом.

Таким чином, зіткнення на цих теренах комплексу ознак, що розрізняють дві регіональні традиції, на ґрунті весняної обрядової пісенності породило напрочуд цікаві метаморфози класичних пісенних композицій. Відбулася «творча зустріч», з одного боку, відшліфованого століттями «танкового» пісенного матеріалу, а з іншого – оригінальних наддніпрянських способів фактурно-ритмічних розспівів, що утворило на межі двох традицій неординарні мистецькі зразки розробки «подільських музичних тем».

Отже, Звенигородщина постає на картах як фрагмент пограниччя³⁰ побутування весняного шару обрядової пісенності й водночас як перехідна зона між двома великими етнографічними регіонами, де відбулася **дифузія подільської мелотипології з наддніпрянською мелостилістикою**.

²⁹ Саме тут проходив кордон між Звенигородським та Уманським повітами Київської губернії, прокладений на межі ХVIII–ХІХ ст. Аг. Кримський підкреслював єдність діалекту лівобережжя Тікича з усією придніпровською частиною регіону (тогочасними Канівським, Черкаським, Чигиринським повітами), а правобережжя – з Уманщиною, у вимові населення якої яскраво прослідковуються «подолянізми». Причину такого потужного подільського впливу на мову (а разом із нею і на етномузичний діалект) вчений бачав у тривалому володінні цими землями магнатів Потоцьких, які переселяли в ті краї велику кількість людей із Поділля та «з-над Богу» (р. Південний Буг).

³⁰ Далі – на північ і південь – ця межа продовжується на Київщині та в Передіптеповому правобережжі.

Список використаної літератури і джерел

- Дубравін, В. (Упоряд.). (2005). *Пісні Шевченкового краю (Хрystинівка Черкаської області)*. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя. 208 с.
- Єфремов, Є. (2016). Веснянки. У кн. Г. А. Скрипник. (Ред.). *Історія української музики: У 7 т. Т. 1. Кн. 1: Від найдавніших часів до XVIII століття. Народна музика*, сс. 56–73. Київ: Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського.
- Єфремова, Л. (Упоряд.). (2020). *Народні пісні Черкащини (з колекції збирачів фольклору)*. Київ: Логос. 640 с.
- Іваницький, А. (Упоряд.). (2016). *Регіонально-жанрова антологія українського музичного фольклору. Том I. Обрядовий музичний фольклор Середньої Наддніпряниці*. Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. 364 с.
- Квітка, К. (2005а). *Українські народні мелодії. Частина 1: збірник: наукове видання*. Київ: ПоліграфКонсалтинг. 480 с.
- Квітка, К. (2005б). *Українські народні мелодії. Частина 2*. Київ: ПоліграфКонсалтинг. 383 с.
- Клименко, І. (2020). *Обрядові мелодії українців у контексті слов'яно-балтського ранньотрадиційного меломасиву: типологія і географія. Т. 1: Монографія. Т. 2: Атлас*. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Копыл, С. (1991). *Календарная песенность Уманицы: Динамика становления традиции*. [Дипломная работа]. Киевская государственная консерватория. Киев. 95 с.
- Коропніченко, Г. (2019). Структурно-географічна характеристика весняних наспівів Київщини в контексті вивчення перехідних зон. 1. Ритмоформули стабільного силабочислення. *Проблеми етномузикології*, 14, 141–152. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Кримський, А. (2009). *Звенигородщина. Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного та діалектологічного: Відтворення авторського макету 1930 р.* Черкаси: Вертикаль. XVI+438+10 с.
- Луканюк, Б. (2020). Народні мелодії батьківщини Тараса Шевченка: Мелотипологічна характеристика. У кн.: Ю. Рибак, Б. Луканюк. (Ред.) *Народні співи Кирилівки та Моринців. Записи Олекси Ошуркевича, транскрибування Михайла Мишанича*, сс. 154–170. Львів: ГАЛІЧ-ПРЕС.
- Ошуркевич, О. (2006). *Пісні Шевченкового краю. Записи, впорядкування і прим. Олекси Ошуркевича*. Луцьк: Волинська обласна друкарня. 484 с.
- Ошуркевич, О., Мишанич, М. (2005). *Народнописенні мелодії Моринців та Шевченкового*. [Рукопис, депонований в архіві Проблемної науково-дослідної лабораторії музичної етнології Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка]. Львів.
- Ошуркевич, О., Мишанич, М. (2020). *Народні співи Кирилівки та Моринців. Записи Олекси Ошуркевича, транскрибування Михайла Мишанича*. Львів: ГАЛІЧ-ПРЕС. 188 с.
- Пшенічка, Г. (2015). Весільні тиради Правобережної Черкащини з 6–7-складовою основою: особливості компонування. *Проблеми етномузикології*, 10, 81–103. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Пшенічка, Г. (2016). Традиційні зимові наспіви Правобережної Черкащини: типологічна і географічна опозиція Наддніпряниці і Поділля. *Проблеми етномузикології*, 11 (Слов'янська мелогеографія, 5), 62–76. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Пшенічка, Г. (2017). Традиційні зимові мелодії у басейні верхньої Самари. *Проблеми етномузикології*, 12 (Слов'янська мелогеографія, 6), 90–101. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Пшенічка, Г. (2018). «Звенигородщина» Агатангела Кримського та сучасні дослідження обрядової пісенності Правобережної Черкащини. *Проблеми етномузикології*, 13, 82–117. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Пшенічка, Г. (2020) *Географічні межі регіональних традицій музичного фольклору на території правобережної Черкащини (за наспівами обрядових циклів)*. [Автор. дис. на зд. наук. ступеню кандидат мистецтвознавства. Спеціальність 17.00.03 «Музичне мистецтво»]. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Рибак, Ю. (2016). Листування Олекси Ошуркевича та Михайла Мишанича щодо підготовки фольклорних збірників. *Етномузика*, 12, 117–150. Львів: «Галицька Видавнича Спілка».
- Скаженик, М. (2006). Весняні заклички нижньої Уборті: особливості формотворення. *Народознавчі зошити*, 3–4 (69–70), 493–502.
- Скаженик, М. (2017). Песни закликания весны на Среднем Полесье. *Tradycja ir dabartis*, 12, 169–192. Клайпеда. <http://dx.doi.org/10.15181/td.v12i0.1545>
- Терещенко, О. (2014). Великодне христування з Підлісного: текст і контекст. *Проблеми етномузикології*, 9, 119–145. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського.
- Терещенко, О. (2016). *Веснянки передстепового Правобережжя*. Кропивницький: ТОВ «Імекс-ЛТД». 96 с.
- Ткаченко, Г. (2007). *Веснянки, колісанки та загадки, записані 1920 року в селі Кирилівка Григорієм Ткаченком*. Київ: Вид.-поліграф. центр «Київський університет». 136 с.
- Шмиговський, А. (1944). *Збірка пісень з мелодіями: веснянки, колядки, весільні, історичні, козацькі, чумацькі, бурлацькі, рекрутські, солдатські, про кохання тощо. Записи 1892–1944 рр.* [Рукопис, депонований в архіві ІМФЕ, фонд 14-3, од. зб. 2, арк. 1-6]. Київ.
- Яценко, Л., Орел, Л. (Упоряд.). (2004). *Пісні Черкащини: Добірка Леопольда Яценка*. Київ: ГО «Фонд Івана Гончара», ПП «Верешинські». 56 с.
- Pshenichkina, H. (2019) *Ethnographic Regions in the Territory of Contemporary Cherkasy District by Features of Ritual Folk Songs. Res Humanitariae*, 25, 144–156. Klaipėda: Klaipėda University Publishers.

References

- Dubravin, V. (Ed.). (2005). *Pisni Shevchenkovoho krayu (Khrystynivka Cherkaskoyi oblasti)* [Songs from Shevchenko Region (Khrystynivka, Cherkasy Region)]. Nizhyn: NDU M. Gogol Publishers. 208 p. [in Ukrainian].
- Ivanyskyi, A. (Ed.). (2016). *Rehionalno-zhanrova antolohiya ukraiynskoho muzychnoho folklore* [Regional-Genre Anthology of Ukrainian Musical Folklore]. Vol. 1: *Obryadovyi muzychnyi folklor Serednioyi Naddnipyrianshchyny* [Ritual Musical Folklore from Middle Naddnipyrianshchyna]. Kyiv: M. T. Rylskyi IMFE, NAN Ukraine. 364 p. [in Ukrainian].
- Kvitka, K. (2005a). *Ukrayynski narodni melodiyyi. Chastyina 1: zbirnyk: naukove vydannia* [Ukrainian Folk Melodies. Part 1. Collection: Science Edition]. Kyiv: PoligrafConsulting. 480 p. [in Ukrainian].
- Kvitka, K. (2005b). *Ukrayynski narodni melodiyyi* [Ukrainian Folk Melodies]. Part 2. Kyiv: PoligrafKonsalting. 383 p. [in Ukrainian].
- Klymenko, I. (2020a). *Obriadovi melodiyyi ukraintsiv u konteksti sloviano-baltskoho rannotradytsiynoho melomasyvu: typolohiia i*

- heohrafiia [Ritual Melodies of the Ukrainians in the Context of the Slavic-Baltic Early-Traditional Melomassive: Typology and Geography]. Vol. 1: Monograph. Vol. 2: Atlas. Kyiv. [in Ukrainian].
- Kopyl, S. (1991). *Kalendarsnaya pesennost Umanshchiny: Dinamika stanovleniya traditsiy: diplomnaya rabota* [Calendar Folk Singing Tradition from Uman Region: Dynamics of Tradition Appearance]. [Diploma Work]. Kyiv State Conservatory. Kiev. 95 p. [in Russian].
- Koropnichenko, H. (2019). Strukturno-heohrafichna kharakterystyka vesnyanykh naspiviv Kyivshchyny v konteksti vyvchennya perekhidnykh zon. 1. Rytmoformuly stabilnoho sylabochyslennya [Structure-Geographic Peculiarities of Spring-Time Ritual Folk Songs from Kyiv Region in the Context of Cross-Border Area Zones Research. 1. Rhythmic Formulas of Stable Syllable Constructions]. *Problemy etnomuzykologiyi* [Problems of Music Ethnology]. Iss. 14, 141–152. Kyiv. [in Ukrainian].
- Krymskyi, A. (2009). *Zvenyhorodshchyna. Shevchenkova batkivshchyna z pohlyadu etnohrafichnoho ta dialektolohichnoho: Vidtvorennia avtorskoho maketu 1930 r.* [Zvenyhorodshchyna. Homeland of Shevchenko from the Ethnography and Dialectology Point of View: Reprint of Authors Edition from 1930]. Cherkasy: Vertykal. XVI+438+10 p. [in Ukrainian].
- Lukaniuk, B. (2020). Narodni melodii batkivshchyny Tarasa Shevchenka: Melotypolohichna kharakterystyka [Folk Melodies of Taras' Shevchenko's Homeland: Melotypological Characteristic]. In book: Yu. Rubak, B. Lukaniuk. (Eds.). *Narodni spivy Kyrylivky ta Moryntsi. Zapysy Oleksy Oshurkevycha, transkrybuвання Mykhaila Myshanycha* [Folk songs from Moryntsi and Shevchenkove Villages Recordings by Oleksa Oshurkevych, transcription by Mykhailo Myshanych], pp. 154–170. Lviv: HALYCH-PRES [in Ukrainian].
- Oshurkevych, O. (2006). *Pisni Shevchenkovoho krayu. Zapysy, vporyadkuvannya i prim. Oleksy Oshurkevycha* [Songs from Shevchenko Lands. Recordings, Edition and Remarks by O. Oshurkevych]. Lutsk: Volyn Region Publishers. 484 p. [in Ukrainian].
- Oshurkevych, O., Myshanych, M. (2005). *Narodnospisenni melodiyyi Moryntsi ta Shevchenkovoho* [Folk Songs' Melodies from Moryntsi and Shevchenkove Villages]. [Manuscript, saved at Archive of Problem Science-Research Laboratory of Musical Ethnology, Lviv M. Lysenko National Academy of Music]. Lviv. [in Ukrainian].
- Oshurkevych, O., Myshanych, M. (2020). *Narodni spivy Kyrylivky ta Moryntsi. Zapysy Oleksy Oshurkevycha, transkrybuвання Mykhayla Myshanycha* [Folk Songs from Kyrylivka and Moryntsi. Collected by O. Oshurkevych, Transcription by M. Myshanych]. Lviv: GALYCH-PRESS. 188 p. [in Ukrainian].
- Pshenichkina, H. (2015). Vesilni tyrady Pravoberezhnoi Cherkashchyny z 6–7-skladovoiu osnovoiu: osoblyvosti komponuvannya [Wedding tirades from the Right Bank of Cherkasy Region]. *Problemy etnomuzykologiyi* [Problems of Music Ethnology]. Iss. 10, 81–103. Kyiv. [in Ukrainian].
- Pshenichkina, H. (2016) Tradytsiyni zymovi naspivy Pravoberezhnoi Cherkashchyny: typolohichna i heohrafochna opozytsiia Naddnyprianshchyny i Podillia [Traditional Winter-Time Period Melodies from the Right Bank of Cherkasy Region: Typological and Geographical Opposition of Naddnyprianshchyna and Podillia] *Problemy etnomuzykologiyi* [Problems of Music Ethnology]. Iss. 11, 62–76. Kyiv. [in Ukrainian].
- Pshenichkina, H. (2017). Tradytsiyni zymovi melodiyyi u basaini verkhniyoi Samary [Traditional Winter-Time Period Melodies from Upper Samara Basin]. *Problemy etnomuzykologiyi* [Problems of Music Ethnology]. Iss. 12, 90–101. Kyiv. [in Ukrainian].
- Pshenichkina, H. (2018). «Zvenyhorodshchyna» Ahatanhela Krymskoho ta suchasni doslidzhennya obryadovoyi pisennosti Pravoberezhnoyi Cherkashchyny [«Zvenyhorodshchyna» by A. Krymskyi and Contemporary Research Works on Ritual Folk Songs from Right Bank of Cherkasy Region]. *Problemy etnomuzykologiyi* [Problems of Music Ethnology]. Iss. 13, 82–117. Kyiv. [in Ukrainian].
- Pshenichkina, H. (2019) Ethnographic Regions in the Territory of Contemporary Cherkasy District by Features of Ritual Folk Songs. *Res Humanitariae*, 25, 144–156. Klaipėda: Klaipėda University Publishers. [in English].
- Pshenichkina, H. (2020) *Heohrafichni mezhi rehionalnykh tradytsii muzychnoho folkloru na terytorii pravoberezhnoyi Cherkashchyny (za naspivamy obriadovykh tsykliv)* [Geographical Boundaries of Regional Traditions of Musical Folklore from the Right-Bank Cherkasy Region (by the Melodies of Ritual Folk Songs)]. [Avtoferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupeni kandydata mystetstvoznavstva. Spetsialnist 17.00.03 «Muzychne mystetstvo»[Qualifying scientific work on the rights of manuscript. Dissertation for the degree of Candidate of Arts in the specialty «Musical Art»]. Kyiv: Ukrainian National P. Tchaikovsky Academy of Music. [in Ukrainian].
- Rybak, Yu. (2016). Lystuvannya Oleksy Oshurkevycha ta Mykhayla Myshanycha shchodo pidhotovky folklornykh zbirnykiv [Remarks by O. Oshurkevych and M. Myshanych concerning Folklore Collections Editorial Preparing Works]. *Etnomuzyka* [Ethnomusic]. Iss. 12, 117–150. Lviv: «Gallic Editorial Society». [in Ukrainian].
- Shmyhovskiy, A. (1944). *Zbirka pisen z melodiyyamy: vesnyanky, kolyadky, vesilni, istorychni, kozatski, chumatski, burlatski, rekrutski, soldatski, pro koxhannya toshcho. Zapysy 1892–1944 rr.* [Folk Songs Collection with Melodies: freckle songs, Carols, Wedding, Historical, Cossack, Chumack, Burlack, Recruits, Soldier's songs, love songs etc.]. [Manuscript, saved at Archive IMFE, fond 14-3, storage unit 2, sheet 1-6]. Kyiv. [in Ukrainian].
- Skazhenyk, M. (2006). Vesnyani zaklychky nyzhniyoi Uborti: osoblyvosti formotvorennya [Spring-Time Folklore Calls from Low Ubort Region: Features of Form Construction Process]. *Narodoznavchi zoshyty* [Folk Science Proceedings], 3–4 (69–70), 493–502. [in Ukrainian].
- Skazhenyk, M. (2017). Pesni zaklikaniya vesny na Srednem Poles'ye [Songs for Invitations of the Spring on the Middle Polissya]. *Tradicija ir dabartis* [Tradition & Contemporarity]. Vol. 12, 169–192. [in Russian]. <http://dx.doi.org/10.15181/tv.v12i0.1545>
- Tereshchenko, O. (2014). Velykodnie khrystuvannya z Pidlisnoho: tekst i kontekst [Easter «khrystuvannya» from Podlisne: text and context]. *Problemy etnomuzykologiyi* [Problems of Music Ethnology]. Iss. 9, 119–145. Kyiv. [in Ukrainian].
- Tereshchenko, O. (2016). *Vesnyanky peredstepovoho Pravoberezhzhia* [Spring-Time Ritual Folk Songs from Front-of-Steppe Right-Side Region]. Kropyvnytskyi: TOV «Imeks-LTD». 96 p. [in Ukrainian].
- Tkachenko, H. (2007). *Vesnyanky, kolysanky ta zahadky, zapysani 1920 roku v seli Kyrylivka Hryhoriyem Tkachenkom* [Spring-Time Ritual Folk Songs, Swinging Songs and Riddles, Recorded in 1920 in the Village Kyrylivka]. Kyiv: Edition and Polygraph Centre «Kyiv University». 136 p. [in Ukrainian].
- Yashchenko, L., Orel, L. (2004). *Pisni Cherkashchyny: Dobirka Leopolda Yashchenka* [Folk Songs from Cherkasy Region: Collected by L. Yashchenko]. Kyiv: GO «Ivan Gonchar Funds», PP «Vereshchynski». 56 p. [in Ukrainian].
- Yefremov, Ye. (2016). Vesnyanky [Spring ritual songs]. In book H. A. Skrypnyk (Ed.). *Istoriya ukraïnskoyi muzyky* [History of Ukrainian Music]. Vol. 1. Iss. 1: *Narodna muzyka* [Folk Music], pp. 56–73. Kyiv. [in Ukrainian].
- Yefremova, L. (Ed.). (2020). *Narodni pisni Cherkashchyny (z kolektsiyi zbyrachiv folkloru)* [Folk Songs from Cherkasy Region (from folklore collectors' collections)]. NAN Ukraine, M. T. Rylskyi IMFE. Kyiv: Logos. 640 p. [in Ukrainian].

Нотні приклади

Зразки №№ 1–5, 8, 9, 11–13, 15 транскрибовані авторкою статті; 6, 7, 10, 14, 16 – М. Мишаничем (Ошуркевич, 2020). Незначні графічні розбіжності у нотаціях зумовлені різними традиціями нотної транскрипції (зокрема, позначення абсолютної висоти початкового звуку, «тонкого» голосу тощо).

1. Запис 2017 р. Г. Пшенічкіної

ЧРК: Звенигородка: Попівка

Одна $\text{♩} = 140$

Ой ве - сна кра - сна над ве - сно - ю, Ска - ка - ла жа - бка бо - ро - зно - ю

Удвох

Варіанти:

за - гну - та й по - ї - де - мо

2. Запис 2017 р. Г. Пшенічкіної

ЧРК: Звенигородка: Вільховець

Одна $\text{♩} = 84$

Ой ве - сна кра - сна над ве - сно - ю Ска - (га) - ка - ла жа - (га) - бка бо - ро - зно - ю.

Утрюх

Варіанти:

Утрюх

Ой за - жди, жа - бко,

3. Запис 2017 р. Г. Пшенічкіної

ЧРК: Звенигородка: Озірна

Одна $\text{♩} = 66$

Ой на го - ро - ді кро (го) - кі - (гі) - (гі) с, кро - кі - с. За - брав чорт хло - пців та в ліс по - ніс.

Гурт

Варіанти:

Гурт

ди - ви ся, як бу - дуть хло(го)пці

4. Запис 2017 р. Г. Пшенічкіної

ЧРК: Катеринопіль: Гуляйполе

Одна $\text{♩} = 180$

Ве - сно, ве - сно, Що ти нам при - не - сла? На ді - до - ве сі - м'я - чко, На ба - би - не по - дві - р'я - чко!

5.

Запис 2017 р. Г. Пшенічкіної
ЧРК: Звенигородка: Рижанівка

Одна
♩ = 90

Ой ну-мо, ну - мо пле-те-но-го Шу-мо. А Шум хо-дить по ву - ли - ці, А Шу- ми-ха ри - бу ло - вить.
Шо на-ло-ви-ла, те й про - пи - ла, Су - кні до-щі не ку - пи - ла.
По - жди, до- нько, до су - бо - ти - Ку - плю су-кню ше й чо - бо - ти.
Су-бо - та ми-на - є, су - кні не-ма - є, Деся мо-я не-нька в ши - нку гу-ля - є.
А-бо ж ме-ні, не-нько, су - кню спра - вте, А-бо ж ме-не, ма-мо, за - муж від-дай - те.
А-бо ж ме-ні, ма-мо, по - ду-шки на-ку пїть, А-бо ж ме-ні, ма-мо, га-лу-шок на-ва-рїть.

6.

Запис О. Ошуркевича (Ошуркевич, 2020, с. 157
= Ошуркевич, Мишанич, 2005, № 30)

7.

Запис О. Ошуркевича (Ошуркевич, 2020, № 6)

Distinto
♩ = 68
ЧРК: Звенигородка: Шевченкове

Ой ну_мо, ну_мо, Зап_лі_та_ти Шу_ма!
А в на_шо_го Шу_ма - Зо_ло_та_я шу_ба.
accel. sempre
О_гір_кні - Жов_тя_кні, Ста_рій_те_ся на_руб_кні!
А_бо ста_рій_те_ся, А_бо же_ні_те_ся,
А_бо в_війсь_ю йд_їть, А_бо нас за_бе_р_їть.

Спокойно, співно
♩ = 78
фальцетом
ЧРК: Звенигородка: Моринці

1. Ой Шум хо_дить по діб_ро_ві, а Шу_ми_ха
ри_бу ло_вить, а Шу_ми_ха ри_бу ло_вить.
4. в до_ ні не_ма_є, 5. чо_бо_ти, 4. в до_ ні не_ма_є.

8.

Запис 2017 р. Г. Пшенічкіної

Одна
♩ = 104
Гурт
ЧРК: Звенигородка: Вільховець

1. Деся тут бу-ла По-до-ля-но-чка, Деся тут бу-ла мо-ло-де-сень-ка Тут во-на впа-ла, до зе-млі при-па-ла,
Сім день не вста-ва-ла, бо во-ди не ма-ла.

9.

Запис 2017 р. Г. Пшенічкіної
ЧРК: Звенигородка: Рижанівка

Одна
♩ = 178

Жен - чи - чок - бре - нчи - чок ви - лі - та - є Ви - со - ко ні - же - ньку пі - дні - ма - є.

10.

Запис О. Ошуркевича (Ошуркевич, 2020, №3)

♩ = 116 **Виразно, наспівно** **ЧРК: Звенигородка: Моринці**
фальцетом

1. На на шу го ру, на на шу
 не сі те пшо но на ка шу,
 не сі те пшо но на ка шу.

11.

Запис 2017 р. Г. Пшенічкіної

♩ = 84 **Одна** **Гурт** **ЧРК: Звенигородка: Озірна**

Ве-(ге)-рбо-ва-я до-(го)-щеч-ка, до-(го)-щеч-ка, По ній хо-дить На-(га)-сто-чка, На-(га)-сто-чка.
Варіанти:
 е при - і - де

12.

Запис 2017 р. Г. Пшенічкіної

♩ = 90 **Одна** **Утрьох** **ЧРК: Звенигородка: Рижанівка**

1. Ве-сня-на-я кла-до-(го)-чка, кла-до-чка, Хо-де по ній На-сто-чка, На-(га)-сто-чка
 2. Це-бром во-ду ці-ди-ла, ці-ди-ла, Ді-бри-во-чку га-си-(ги)-ла, га-си-ла.

13.

Запис 2017 р. Г. Пшенічкіної

♩ = 180 **Одна** **Удвох** **ЧРК: Звенигородка: Рижанівка**

Ве-сня-на-я кла-до-чка, кла-до-чка Хо-де по ній На-сто-чка, На-сто-чка.
Варіанти:
 Удвох
 но-си-ла, но-си-ла, Ді-бри-во-ньку га-си-ла

14.

Запис О. Ошуркевича (Ошуркевич, 2020, № 2)

♩ = 96 **Співно, просто** **ЧРК: Звенигородка: Моринці**

1. Пли_ве чо_вен, во_ди по_вен та_й на_кри_тий лис_том,
 -Не_хва_ли_ся, дів_чи_нонь_ко, чер_во_ним на_мис_том,
 та_й на_кри_тий лис_том, та_й на_кри_тий лис_том.
 чер_во_ним на_мис_том, чер_во_ним на_мис_том.
 3.

15.

Запис 2017 р. Г. Пшенічкіної

ЧРК: Звенигородка: Рижанівка

1. А вже ве-сна, а вже кре-сна, З стрі-хи во-да ка-пне, з стрі-хи во-да ка-пне, З стрі-хи во-да ка-пне.
 2. Мо - ло - до-му ко - за - ко - ві Ма-ндрі-во-чка па-хне, ма-ндрі-во-чка па-хне Ма-ндрі-во-чка па-хне.

16.

Запис О. Ошуркевича (Ошуркевич, 2020, № 1)

ЧРК: Звенигородка: Шевченкове

1. Ой по мо_ рю,
 ой по_ /о/ мо_ рю,
 ой по мо_ рю, мо_ рю си_ /и/_ ньо_ му,
 по си_ ньо_ му, по ве_ ли_ /и/_ ко_ му.

Тексти пісень

1. веснянка

с. Попівка (ЧРК: Звнг)

Ой весна красна над весною,
 Скакала жабка борозною.

Ой зажди, жабко, загнудзаю
 Та й поїдемо до Дунаю.

А до Дунаю воду пити
 [Та й будемо хлопців любити]*
 текст згадали приблизно

3. купальська

с. Озірна (ЧРК: Звнг)

Ой на городі крокіс, крокіс,
 Забрав чорт хлопців та в ліс поніс.

Ходім, дівчата, дивитися,
 Як будуть хлопці казитися.

Ой на городі крокіс, крокіс,
 А в теї Галі живіт поріс.

Ой нехай росте, нехай знає,
 Нехай Івана не приймає.

– Ой ночувала, з ким хотіла,
 А вам, дівчата, нема діла.

2. веснянка

с. Вільховець (ЧРК: Звнг)

Ой весна красна над весною,
 Скакала жабка борозною.

Ой зажди, жабко, загнудзаю
 Та й поїдемо до Дунаю.

[далі не згадали]

3. весняна закличка

с. Гуляйполе (ЧРК: Ктрн)

Весно, весно,
 Що ти нам принесла?
 На дідове сім'ячко,
 На бабине подвір'ячко!

5. хоровод

с. Рижанівка (ЧРК: Звнг)

Ой нумо, нумо, плетеного Шумо.
А Шум ходить по вулиці,
А Шумиха рибу ловить.
Шо наловила, те й пропила,
Сукні донці не купила.
– Пожди, донько, до суботи –
Куплю сукню ще й чоботи.
Субота минає, сукні немає,
Десь моя ненька в шинку гуляє.
– Або ж мені, ненько, сукню справте,
Або ж мене, мамо, замуж віддайте.
Або ж мені, мамо, подушки накупить,
Або ж мені, мамо, галушок наварить.

7. хоровод

с. Моринці (ЧРК: Звнг)

Ой Шум ходить по діброві,
А Шумиха рибу ловить.
Що вловила, те й пропила, –
Доні шуби не купила.
– Пожди, доню, до суботи,
Буде шуба, ще й чоботи.
Уже субота минає,
А шубоньки в доні немає.
– Пожди, доню, до вітвірка,
Будуть чоботи, ще й шубівка.

9. весняна гра

с. Рижанівка (ЧРК: Звнг)

Женчичок-бренчичок вилітає,
Високо ніженьку піднімає.
Женчичок-бренчичок вилітає,
Високо ніженьку піднімає.

6. хоровод

с. Шевченкове (ЧРК: Звнг)

Ой нумо, нумо,
Заплітати Шума!
А в нашого Шума
Золотая шуба.
Огірки – жовтяки,
Старійтеся парубки!
Або старійтеся,
Або женітеся,
Або в військо йдіть,
Або нас заберіть.

8. гра-пантоміма

с. Вільховець (ЧРК: Звнг)

Десь тут була Подоляночка,
Десь тут була молодесенька.
Тут вона впала,
До землі припала,
Сім день не вставала,
Бо води не мала.
Устань, устань, Подоляночко,
Промий личко, як ту скляночку.
Та візьмися в бочки,
Скачи, скачи скочки,
Скачи до Дунаю,
Бери дівку скраю.

10. весняна гра

с. Моринці (ЧРК: Звнг)

а) На нашу гору, на нашу (2)
Несіте пшоно на кашу.
Та будем кашу варити, (2)
До себе хлопців манити.
А наша каша – „кло-кло-кло”, (2)
А до нас хлопці – „лоп-лоп-лоп”.
б) Ой весно, весно, веснице, (2)
Що тобі, дівко, присниться?
– Присняться мені ягідки, (2)
Ще й моринській парубки.
Скільки в решеті дірочок, (2)
Стільки в Моринцях дівочок.
Скільки в решеті водиці, (2)
Стільки й у хлопців правдиці.

[+ ще 2 варіанти текстів подані у цьому джерелі]

11. хоровод

с. Озірна (ЧРК: Звнг)

Вербовая дощечка, дощечка,
По ній ходить Насточка, Насточка.

На все поле леліє, леліє,
Звідки милий приїде, приїде.

Звідки милий приїде, приїде,
Що Настусі привезе, привезе.

Червоні чоботи, чоботи
Для іншої роботи, роботи.

12, 13. хоровод

с. Рижанівка (ЧРК: Звнг)

Весняная кладочка, кладочка,
Ходе по ній Насточка, Насточка.

Цебром воду цідила, цідила,
Дібривоньку гасила, гасила.

14. веснянка

с. Моринці (ЧРК: Звнг)

Пливе човен, води повен
Та й накритий листом (3)

– Не хвалися, дівчинонько,
Червоним намистом, (3)

Бо прийдеться-доведеться
Намисто зірвати, (3)

Молодому козаченьку
Тютюн купувати. (3)

Пливе човен, води повен
Та й накритий лубом. (3)

– Не хвалися, козаченьку,
Кучерявим чубом, (3)

Бо прийдеться-доведеться
Під аршин ставати, (3)

Бо прийдеться-доведеться
Кучері знімати. (3)

15. веснянка

с. Рижанівка (ЧРК: Звнг)

А вже весна, а вже красна,
З стріхи вода капне. (3)

Молодому козакові
Мандрівочка пахне. (3)

Десь поїхав мій миленький
У поле орати. (3)

За ним біжить дівчинонька
Воли поганяти. (3)

16. веснянка

с. Шевченкове (ЧРК: Звнг)

Ой по морю, ой по морю,
Ой по морю, морю синьому,
По синьому, по великому

Пливе утка, пливе утка,
Пливе утка – не зворотиться,
Під ней вода не сколотиться.

Назад утка, назад утка,
Назад утка зворотилася –
Під ней вода зворотилася.

[Можливо, логічніше тут має бути „сколотилася”. – Прим. ред.]

Halyna Pshenichkina

<https://orcid.org/0000-0001-6107-4079>

Dnipropetrovsk M. Glinka Academy of Music

Lyvarna str., 10, 49000 Dnipro, Ukraine

Institute of Lithuanian Literature and Folklore (Vilnius, Lithuania)

Antakalnio str. 6, LT-10308 Vilnius, Lithuania

tel.: +380 63 061-8924; e-mail: h.pshenichkina@gmail.com

***Halyna Pshenichkina Spring-Time Ritual Folk Songs from Zvenyhorodshchyna:
Ethnography, Typology, Geography***

Spring-time ritual folk songs are currently a relict phenomenon in the local tradition of the historical Zvenyhorodka region (which covers the current Zvenyhorodka and parts of the neighbouring regions of the Right Bank of Cherkasy region) studies, so each recorded unit (song, text, description of a ritual or even a mention of their former life) is perceived by the researcher as an very important finding.

In the Eastern Podillia region of Cherkasy region (on the lands of the historical Uman region) until recently, you could hear stories about the rituals and songs of the spring-time cycle. On the other hand, spring-time melodies are almost completely absent in the Naddnipryanshchyna villages (except for Nadyasmynnia area). In this way, Zvenyhorodshchyna appears as the frontier of the actual ritual folk songs certain layer existence and at the same time – a transition zone between two large ethnographic regions, which absorbed the musical and stylistic features of both of them.

In the most complete collection of calendar and family rituals of the Right Bank of Cherkasy region, the beginning of the 20th century – monograph "Zvenyhorodshchyna" by A. Krymskyi, in addition to a detailed description of customs, rites and comments on them, contains more than 40 texts of spring dances, games and songs, as well as fasting verbal verses – "*khrystuvannia*", performed during the round of courtyards by children and young people on Easter. A certain number of samples of spring-time ritual genres are also found in music and ethnographic publications of different years and in the author's contemporary recordings.

The largest part of the local spring repertoire is made up of round dance and dance songs: "*Shum*", "*Kryvyi Tanec*", "*Mak*", "*Zaichyk*", "*Proso*", "*Podolyanochka*", "*Verbovaya Kladochka*", "*Tuman*", etc. Spring dances begin to be led and sung from Easter or even during Lent.

Among the genres of spring-time ritual singing, there are unique examples of early spring appeals, a group of lyrical ("*velychalni*" according to Y. Yefremov) ("*Oh vesna, vesna, vesnyanochka*", "*Oi u pravuyu seredu*", etc.) and timed ones to the spring season songs.

The collected and analyzed musical and ethnographic data formed the basis of typological maps that allow us to draw conclusions about the geographical distribution of certain spring melodies in the Zvenyhorodshchyna region.

Key words: Ukrainian musical folklore, spring-time rites and folk songs, Zvenyhorodshchyna region, Right Bank of Cherkasy region, Middle Naddnipryanshchyna, Eastern Podillia, rhythmic-structural typology, melogeography.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2021 року